

ANŽUVINSKI GRBOVI U TROGIRU I ŠIBENIKU

Ivo Babić

U znanosti već je uočeno da je sred pročelja trogirске stolnice isklesan grb s atributima svojstvenim kraljevskoj obitelji ugarskih Anžuvina, no bez detaljnijih analiza, kao i bez posebnih crteža i fotografija koje ovdje prvi put donosimo.¹⁾

Nad velikom prozorskom ružom na zapadnom pročelju trogirске stolnice, pod samim zabatom, nalazi se manji okrugli otvor-oculus (promjera otprilike 130 cm) u prostor između svodne i krovne konstrukcije.²⁾ Unutar kružnog otvora, obrubljenog reljefnim okvirom poput savijenog užeta, ukomponiran je grb koji sa svojim prošupljenjima ima funkciju kamene rešetke-transene. Kompozicija unutar otvora određena je profiliranim okvirom u obliku kvadrata, na čijim su stranicama upisani manji polukrugovi.³⁾ Iznutra dva anđela, reljefno izvedena, podržavaju krunu, pod kojom je položen štit grba. Anđeli kao i sam grb položeni su na listolikim viticama. Jajoliki štit grba, izvijen u gornjem dijelu, ima na lijevoj strani uobičajeni izrez za prisanjanje uz koplje (scudo incavato). Unutar štita u reljefnoj izvedbi prikazano je slijedeće: s lijeve strane stilizirani ljljani, a na desno vodoravna polja; u gornjem dijelu su glava i vrat noja koji u kljunu drži potkovu, dok je pod njime kruna iz koje strše dva nojeva pera; pod krunom je šljem, a pod ovim je dijagonalno položen grb (scudo incavato e inclinato), također izvijen u gornjem dijelu, na kojem su ponovno prikazani s jedne strane ljljani a s druge vodoravna polja.

¹⁾ Na grb upozorava T. G. Jackson: *Dalmatia the Quarnero and Istria*, Oxford 1887, vol. II, str. 137—138: »The gable has three coats of arms, of which one with a pastoral staff is that of Bishop Nicoló Casotti 1362—1371, and that in the middle seems to be the coats of Hungary and Anjou impaled as on ark of S. Simenone at Zadar.« Spominje ga marginalno I. Delalle: *Trogir*, Split 1936, jednako kao i C. Fisković: *Umjetničke veze Mađarske i Dalmacije u srednjem vijeku i renesansi*, *Mogućnosti* 4—5/1965, str. 196.

²⁾ Vidi — C. Iveković: *Dalmatiens Architektur und Plastik*, Wien 1927, str. 12, vol. II, tabla 45.

³⁾ C. Fisković: *Neučeni reljef Jurja Dalmatinca u Splitu*, *Mogućnosti* 2/1975 str. 130, ubraja ovaj grb među grbove u okvirima tipa firpas.

Formalna analiza ove kompozicije ukazuje na prevladavanje linearno-optičkog osjećanja, što se očituje od cjeline do najsitnijih detalja. Osnovni optički efekat postignut je suprotstavljanjem rešetkaste grafičke kompozicije tamnoj pozadini otvora — prošupljenja. Grafičke istančanosti razabiru se u detaljima izvedenim precizno i oštro kao u metalu, od ljljana, do dijadema u kruni, do narativno zabilježenih takvih sitnica kao što su to rupice u potkovi, inače nezamjetljive promatraču.⁴⁾ Prevladava plošni pristup, bez taktilnog i prostornog osjećanja. Upravo je nevjerojatna nezgrapnost i naivnost s kojom su prikazani anđeli, što odaje rad primitivca, što začuđuje tim više što se ovaj reljef diže na zdanju u kojem su ugrađeni najistančanija kiparska i kamenarska ostvarenja u Dalmaciji. No, izgleda da su upravo plošnost, linarnost svojstvena kiparstvu ovog razdoblja — XIV stoljeću, s izuzetkom majstora Mavra, što se može pratiti, u smislu opadanja kvaliteta, od ostvarenja nevještih Radovanovih sljedbenika na portalu, do friza sa životinjama nad predvorjem trogirске stolnice.⁵⁾

Znakovi iz ove kompozicije pripadaju heraldičkoj leksici ugarskih anžuvina-konkretno Ludovika I Anžuvina, poznatoj s ostalih njegovih grbova kako u našoj zemlji tako i izvan nje.⁶⁾ Ti znakovi su: stilizirani ljljani, noj koji drži u kljunu potkovu, nojevo perje, te horizontalna polja — oznake za ugarsko kraljevstvo. U odnosu na ostale grbove Ludovika I Anžuvina, osebujnost ovog trogirskog zasniva se na složenosti heraldičke strukture, koja u semiotičkom smislu ukazuje na redundantnost: unutar grba ponovo je upisan manji grb istog značenja, kao što se i kruna dvaput ponavlja, od kojih ona manja, unutrašnja, ima krakove u obliku ljljana. U usporedbi s ostalim anžuvinskim grbovima u Dalmaciji — grbovi na raci sv. Šimuna u Zadru, na zlatarskim kalupima i kaležu u istom gradu, na grbu Splita, grb iz dvorišta samostana sv. Frane u Šibeniku — ovaj trogirski svakako je najreprezentativniji, kako po složenosti kompozicije tako i po svojim dimenzijama.⁷⁾ Začudo, grb je preživio mletačku vladavinu kada su se uništavala obilježja ugarsko-hrvatskih kraljeva; možda je preživio upravo zbog svoje funkcionalnosti u smislu kamene rešetke na

⁴⁾ Ova fotografija snimljena je teleobjektivom.

⁵⁾ C. Fisković: Skulpture mletačkog kipara Nikole Dente u Trogiru i Splitu, Prilozi pov. umj. u Dalmaciji, 14/1962, str. 63; isti: Trogirski majstor Mavar, Anali Historijskog instituta u Dubrovniku, 12/1970, str. 59.

⁶⁾ O anžuvinskim grbovima u Mađarskoj v. Gárdonyi Albert: A magyar Anjouk cimereş emlékei, Turul, god. 1936. Vol. 50. str. 12—18.

⁷⁾ Grb na raci sv. Šimuna v. kod. C. Cecchelli: Zara, catalogo delle cose d'arte e di antichità, Rim 1932, str. 121; o kaležu i zlatarskim kalupima iz Zadra v. I. Petricioli: Prilozi izučavanju srednjovjekovnog zlatarstva u Zadru, Radovi Fil. fakulteta u Zadru sv. 2/1963, str. 144—145. O splitskom grbu v. C. Fisković: Najstariji grbovi grada splita, Vjesnik Hrv. arheol. društva N. S. XVII, str. 188, Zagreb 1936.

otvoru ili pak zbog toga što se nalazi na sakralnom objektu, iako se na istom pročelju razaznaju još dva otučena grba.⁸⁾

Ovaj grb mora da je nastao negdje u sedmom deceniju XIV stoljeća, nakon što je Trogir god. 1357. izvjesio stijeg ugarsko-

7. Anžuvinski grb na pročelju stolne crkve u Trogiru

-hrvatskog kralja, protjeravši mletačkog kneza.⁹⁾ Kao što je već poznato pod ovim grbom je i grb biskupa Nikole Kažotića (1362—1370), koji je bio povezan s kraljem.¹⁰⁾ Ludovik I Anžuvinao potvrdio je Trogiru njegove stare privilegije i darovnice kao što je

⁸⁾ O uništavanju biljega ugarske vladavine u Dalmaciji C. Fisković n. d. u *Mogućnostima* 4—5/1965. str. 499. Otučeni grb vidi se i na zadarskom reljefu na kojem je prikazana kraljica u klečećem položaju—usporedbi C. Cecchelli n. d. str. 199.

⁹⁾ I. Lucius: *De Regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*, Amsterdam, 1666. str. 232.

¹⁰⁾ O Nikoli Kažotiću D. Farlati: *Illyrici sacri tomus quartus*, Venecija, str. 392.

i njegova kćerka Marija obdarila trogirsku stolnicu.¹¹⁾ Grb ugarsko-hrvatskog kralja sred pročelja trogirske stolnice ima značaj biljega — znaka pod kojim je građeno ovo istaknuto zdanje, jedno od najvrijednijih u našoj graditeljskoj baštini, jer poznato je da su ugarsko-hrvatski kraljevi svojim darovnicama pomagali gradnju ove crkve.¹²⁾ Velebna trogirska stolnica višestruko je povezana uz odnose ugarsko-hrvatskog kraljevstva i ovog grada. U njoj je, kao što je to poznato, pokopan princ Vilim — nećak kralja Bele IV, čiji je epitaf sastavljen izgleda tek stoljeće kasnije, upravo u vrijeme Ludovika I Anžuvinca.¹³⁾ U znanstvenoj literaturi već je naglašavano da je lokalna tradicija prepoznala pojedine umjetnine — liturgijski pribor i moćnike — kao poklone ugarsko-hrvatskih kraljeva i velikaša.¹⁴⁾ U katedrali je i slika »Čudo sv. Ivana pred kraljem Kolomanom« iz god. 1738., kojoj se ikonografija zasniva na poznatom spisu iz XIII stoljeća — »Vita b. Joannis«, s kojim započinje trogirski književnost.¹⁵⁾

Prilika je da se naglasi izuzetna politička i kulturna povezanost Trogira s ugarsko-hrvatskim kraljevima, na što ukazuju Kolomanova i druge diplome;¹⁶⁾ uz Trogir je vezana i poznata epizoda iz ugarske povijesti, kad se u nj skloni pred Tatarima Bela IV sa svojim dvorom, kod kojeg su Trogirani stekli naklonosti; uz ovaj grad vezana je uostalom indirektno i jedna od najprijepornijih isprava o hrvatsko-ugarskim odnosima — tzv. Pacta conventa (Trogirska apendikula). U Trogiru je našlo uporište i ratno brodogradnja Genove koja se borila na strani Ludovika I Anžuvinca protiv Venecije. Poznat je grčeviti otpor koji su Trogirani, osobito plemići koji dobijahu posjede od ugarsko-hrvatskih kraljeva, pružili Veneciji god. 1420. Tada se vjerojatno vijorio i stijeg ugarsko-hrvatskih kraljeva koji je oslikao najveći dalmatinski gotički slikar Blaž Jurjev — Trogiranin.¹⁷⁾ Ta povezanost s ugarskim dvorom osjećala se i kasnije: u tom smislu s historijskog aspekta još je nedovoljno valoriziran natpis iz dvorišta samostana sv. Ni-

¹¹⁾ O potvrdi privilegija *I. Lucius* n. d. str. 233; o poklonu kraljice Marije v. *D. Farlati* n. d. str. 393.

¹²⁾ O privilegijama *D. Farlati* n. d. str. 337, 340—41.

¹³⁾ Tekst natpisa kod *I. Lucius*: Delle memorie di Tragurio, hora detto Trau, Venezia 1673. str. 43. Dataciju epitafa u XIV stoljeću predlaže *Lj. Karaman*: Sarkofag kćeri Bele IV u Splitu, Zbornik Kamile Lucerene, Graz 1938. O pokrivanju tog natpisa kasnijim pločnikom govori *G. Rossignoli*, Compendio dell'istoria civile della Dalmazia Trevigio 1780, str. 44.

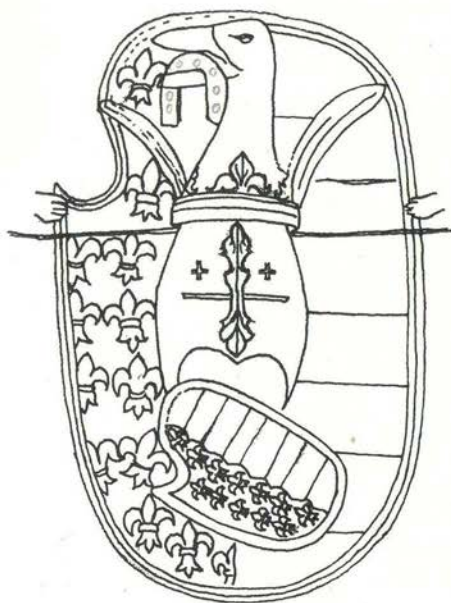
¹⁴⁾ *C. Fisković* n. d. u Mogućnostima, 4—5/1965, str. 498—499.

¹⁵⁾ Autor slike je Dominico Sagoman — *C. Fisković*: Opis trogirske katedrale iz XVIII stoljeća, Split 1940, str. 9.

¹⁶⁾ Literaturu o trogirskim diplomama v. kod *György Györfy*: O kritici dalmatinskih gradskih privilegija 12. stoljeća, Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije, vol. 6/1969, str. 97.

¹⁷⁾ *K. Prijatelj*: Slikar Blaž Jurjev, Zagreb 1965. str. 11; O genoveškom brodogradnju u Trogiru v. *I. Lucius*: Delle memorie... str. 272; O otporu Veneciji *M. Šunjić*: Dalmacija u XV stoljeću, Sarajevo 1967. str. 60.

kole na kojem se spominju ban Berislavić i ugarsko-hrvatski kralj Ludovik II.¹⁸⁾ Trogirski umjetnici Ivan Duknović, Ivan Grubanić, Petar Trogiranin i Jakov (Statilić?), zajedno s humanistima i dostojanstvenicima — Petrom Berislavićem, Trankvilom Andreisom

8. Crtež anžuvinškog grba na pročelju stolne crkve u Trogiru

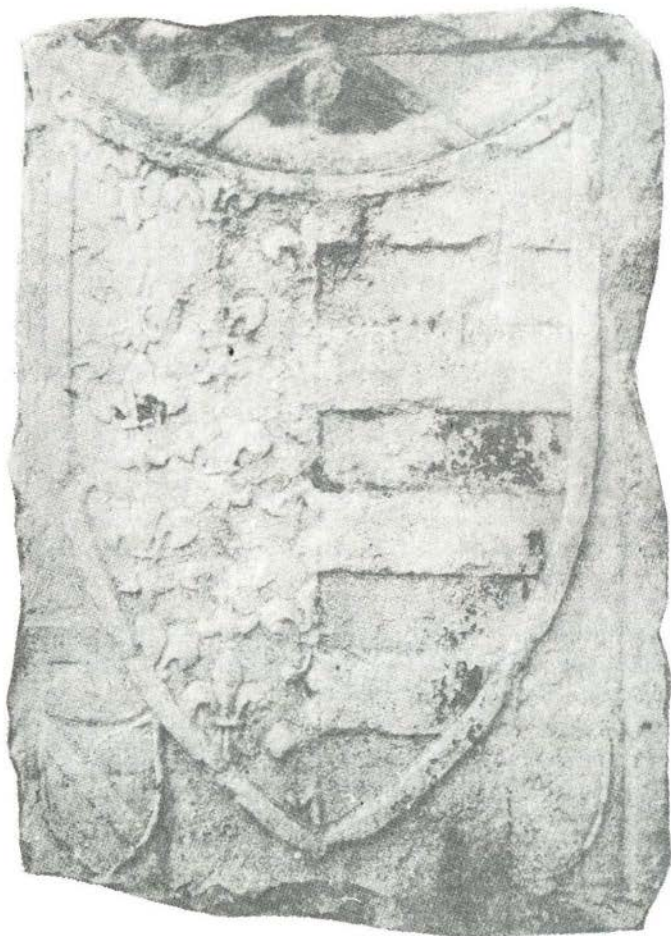
i Ivanom Statilićem — svojim djelovanjem na ugarskom dvoru koncem XV i početkom XVI stoljeća nastavljahu stare veze ovog grada s ugarsko-hrvatskim kraljevstvom.¹⁹⁾

¹⁸⁾ O tekstu marginalno C. Fisković u n. d. u *Mogućnostima* 4—5/1965, str. 499, kao i I. Ostojić: *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. II, str. 286. Split 1964.

¹⁹⁾ C. Fisković n. d. u *Mogućnostima* br. 4—5/1965.; isti: Neobjelodanjeno djelo Ivana Duknovića u Trogiru, *Mogućnosti* br. 5/1959 ukazuje na sličnost grba obitelji Statilić s grbovima ugarskih Bathorya; isti o umjetničkim vezama s Mađarskom: *Magyarország és Dalmácia művészeti kapcsolatai a középkorban és a reneszánszban*, *Művészettörténeti Ertesítő*, Budapest, XVI/1967. Usporedi i članak u *Enciklopediji Jugoslavije — Mađarsko-jugoslavenski kulturni odnosi*, str. 583, vol. V, god. 1962. O banu Berislaviću usporedi studiju novijeg datuma — P. Nagybakay: *Peter Beriszlo und seine Beziehungen zum königlichen Hof*, *Jahrbuch des Budapestar Historischen Museum*. Bd. 1963, str. 125—136. C. Fisković: *Dalmat Művészek Korvin Matyas Budai és Visegrádi udvarában*, *A Hungaroló giai Intézet Tudományos Közleményei*, Novi Sad III/1971.

U ovom prilogu donosimo fotografiju grba Ludovika I Anžvinca koji je uzidan u zapadnom dijelu dvorišta samostana sv. Frane u Šibeniku o kojem je, također, bilo već i prije pisano.²⁰⁾

Unutar kamene ploče (40×56 cm) s obrubom, upisan je štit grba obješen na uzici. Pod grbom su sa svake strane po jedan manji grb, od kojih onaj na desnoj strani ima na sebi koso položenu traku. Unutar velikog grba s lijeve strane su ljiljani a s desna su vodoravna polja, od kojih su četiri reljefno istaknuta.

9. Anžuvinski grb u Šibeniku

²⁰⁾ Ovaj grb prvi opisuje *F. A. Galvani*: *Il re d'armi di Sebenico, Venezia* 1884, str. 13, te mu donosi crtež tabla XVII, svrstavajući ga među nepoznate grbove, uspoređujući ga s pravom s grbom Ludovika I Anžvinca na raci sv. Šimuna u Zadru. *C. Fisković* u n. d. u *Mogućnosti* 4—5/1965, str. 497, str. 507. bilješka 18.

Čitava ploča prilično je oštećena, bez izrazitih stilskih obilježja i posebnih estetskih vrijednosti, te predstavlja tek vrstan zanatski rad. Stilizirani ljiljani i vodoravna polja nedvojbeno ukazuju da se i ovdje radi o grbu Ludovika I Anžuvinca, iako bez ostalih heraldičkih atributa. Vjerojatno se ova ploča nalazila nekoć na gradskim zidinama koje su nedaleko odavde, uz samostansku crkvu zatvarale Šibenik sa istočne strane.²¹⁾

Iste godine kao i Trogir — god. 1357. i Šibenik se vratio vlasti ugarsko-hrvatskih kraljeva, pa je tada morao nastati i ovaj grb koji se nekad valjda nalazio na nekom istaknutom mjestu. Priznavanjem Ludovika I Anžuvinca grad je dobio potvrdu svojih starih privilegija te je dapače proširio svoj teritorij.²²⁾ Za razliku od Trogira koji je odolijevao napadu mletačkog brodovlja, Šibenik je 1378. god. teško stradao.²³⁾

I Šibenčani, kao i Trogirani s kojima su neki od njih bili i u rodu, isticali su se na ugarskom dvoru, osobito humanista Antun Vrančić koji se vinuo do časti primasa Ugarske. Tamo se sklonio i povjesničar Dinko Zavorović, a Faust Vrančić svojim poznatim rječnikom, u kojem je i prilog o hrvatskim rječima u mađarskom jeziku, daje značajan obol hrvatsko-ugarskom kulturnom prožimanju.²⁴⁾

BLASONS ANGEVINS DANS LES VILLES DALMATES

Ivo Babić

Cette contribution a pour but de décrire les blasons des Angevins, qui se trouvent dans les villes dalmates de Trogir et de Šibenik. On donne ici une photographie du blason placé au milieu de la façade de la cathédrale de Trogir, et on l'analyse en détail, le comparant aussi avec les autres. L'accent est mis sur les liens existant entre Trogir et les rois hongaro-croates qui, par leurs donations, ont hâté la construction de la cathédrale de Trogir. Le blason angevin de Trogir est le plus représentatif de cette dynastie royale en Dalmatie, tant par ses dimensions que par l'harmonie de la composition.

Dans l'article est également analysé le blason scellé dans un mur de la cour du monastère de Saint-François à Šibenik. Ce blason témoigne également des liens entre Šibenik et la cour de Hongrie.

²¹⁾ O izgradnji crkve sv. Frane usporedi *M. Oreb*: Kulturna baština samostana sv. Frane u Šibeniku, Zadar 1968, str. 7

²²⁾ *S. Grubišić*: Šibenik kroz stoljeća, Šibenik 1974., str. 26

²³⁾ *Ibidem* 22, str. 27

²⁴⁾ O Šibenčanima u Ugarskoj *C. Fisković* n. d. u *Mogućnostima* 4—5 1965 str. 504; literaturu o Faustu Vrančiću v. sabranu u n. d. *S. Grubišića* str. 88—92.